

ANNIE ÉRNAUX'NUN *LA PLACE*'I: AİDİYETLE KİMLİK ARASINDA BİR HAYAT DERSİ

Fatma KABA*

LA PLACE D'ANNIE ÉRNAUX : UNE LEÇON DE VIE ENTRE APPARTENANCE ET IDENTITÉ

“*La Place*”, roman publié en 1984 et qui valut le prix Renaudot à son auteure, Annie Ernaux, écrivain contemporain issu d'une famille ouvrière normande, nous narre le voyage imaginaire de la romancière vers ses origines paternelles tout en insérant dans le récit des références à des faits réels. Ernaux, qui, entre appartenance et identité, analyse le style de vie de la classe à laquelle appartient son père, ses conditions de travail, les relations humaines qui s'y développent et son système de valeurs, se met en quête, avec une capacité d'observation aigüe, des éléments constitutifs de son identité. Cette approche focalisée sur la figure du père et que nous pourrions qualifier d'“autosociobiographique”, met en avant, sur un plan personnel, la relation fille-père tout en révélant les conflits de classe présents dans l'environnement d'où Ernaux est issue. Le combat existentiel mené par son père pour, avec les modestes moyens de sa classe, se faire une “place” dans la société fournit à l'écrivain la possibilité de s'interroger non seulement sur la nature de l'appartenance sociale mais également sur le trouble des apparences. La relation duale et parfois antagoniste qu'Ernaux entretient avec son père, l'auteure l'appréhende non comme un conflit intergénérationnel ou comme une rupture mais bien comme une “leçon de vie”, avec toutes ses contradictions et sa part d'inexpliqué.

Mots-clés: *Annie Ernaux, La Place, famille, individu, appartenance, identité, habitus, Bourdieu.*

ANNIE ERNAUX'S *LA PLACE* : A LESSON FOR LIFE BETWEEN SENSE OF BELONGING AND IDENTITY

Annie Ernaux, BORN IN Normandy France to a working class family, in her work published in 1984 that won her the Renaudot prize entitled “*la Place*”, talks of a real journey in referring to the social class of her family through her references and dreams. Ernaux deals with , the socail class she belonged to as a family, the style of life, the working conditions, the human realtions, values and ethics within the scope of a feeling of belonging and identity. This “autosociobiografique” approach concentrating on the father figure, enables a social analysis and also deals with a father-daughter relationship. The father figures wish to gain a place within the limited confines of his society allows Ernaux to consider the different natures of social belonging. This is not a portrayal of a clash of generations but a lesson for life.

Keywords: *Annie Ernaux, La Place, family, individual, belonging, identity, habitus, Bourdieu.*

* Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

fkaba@pau.edu.tr

Fransa'nın Normandiya bölgesinde, Yvetot'da işçi kökenli bir ailenin çocuğu olarak 1940 yılında dünyaya gelen çağdaş Fransız romanının önemli temsilcilerinden Annie Ernaux, eserlerinin büyük bölümünü sınıfsal aidiyet ile bireysel kimlik arasındaki ilişkiler üzerinde kurmuştur. 1984 yılında yayımladığı ve kendisine Renaudot ödülünü kazandıran *La Place* adlı eseri, içinde yaşadığı ve çocukluk ve genç kızlık dönemini belirleyen toplumsal çevrenin, işçi sınıfının dünya görüşü ve değer anlayışını konu almaktadır. Babasının ölümünün ardından yazdığı *La Place* adlı romanda, çok sayıda otobiyografik göndermelerle işçi olarak hayatını kazanan babasının kökenlerine doğru yolculuk yaparken; annesinin ölümünden sonra yazdığı *Une Femme* adlı eserde de, bu kez annesinin geçmiş yaşamını bir kadın gözüyle romanlaştırmıştır.

Ernaux, ağırlıklı olarak babasının anlatıldığı *La Place* adlı eserde, babasının ait olduğu işçi sınıfının ağır yaşam koşullarını, yaşam algısını toplumsal aidiyet ile aile bağlarının bireysel kimlikler üzerinde doğurduğu baskı ve çelişkileri, “autosociobiografique” bir gözle anlatırken, gerçekte kendi kimliğinin arayışı içindedir.

Romana konu olan olay ve kişilerin yalınlığına karşın, şaşırtıcı gözlem gücü ve sade, eliptik diliyle, Ernaux, sıradan olay, olgu ve kişileri büyük bir ustalıklarla toplumsal gerçekliğin bir yansıması olarak sunmaktadır. Bu açıdan, *La Place* “sosyolojik roman” olarak da tanımlanmaktadır. Toplumsal gerçeklik, sınıfsal aidiyet ve dünya görüşü, bireysel kimlik gibi kavramların önemli bir yer işgal ettiği romanın aidiyet ve kimlik ilişkisi bağlamında iç kurgusunu, mimarisini, derin yapısal özelliklerini belirli bir sistematik içinde açıklayabilmek amacıyla, Fransız sosyoloğu Pierre Bourdieu'nün “yapılar ve birey”, “habitus ve alan” kavramları ile sanat sosyolojisi kuramından yararlanılacaktır. İncelemede, ayrıca romanın, Bourdieu'nün “auto-analyse” taslağıyla hangi düzeyde örtüştüğü de gösterilmeye çalışılacaktır.

Yapılar ve Birey

Toplumsal yapılar ile birey ilişkileri incelendiğinde, Annie Ernaux'nun önce çiftçi, ardından işçi ve daha sonra da esnaf olan bir babanın kızı olarak, 1940 yılında dünyaya geldiği görülmektedir. Anne ve babasının ebeveynlerine gelince, dedesinin de bir çiftlikte çalıştığını, anneannesinin eşini çok genç yaşta kaybettiği için, çok zor koşullarda çalışarak çocuklarıyla ilgilendiğini görüyoruz. Babadan çocuğa aktarılan sınıfsal aidiyet olgusu ve yaşama zorluğu izleyen kuşağın da toplumsal ve bireysel yazgısını belirlemektedir. Ernaux, büyük babasından ve babasından miras kalan aidiyet sarmalı içinde kendi bireyselliğinin arayışı içindedir. Ernaux'nun kendini, bireysel kimliğini arayışı, Bourdieu'nün “yapılar ve birey” ilişkisiyle karşılaştırıldığında, yazarın roman içindeki tespitleriyle Bourdieu'nün görüşlerinin büyük oranda örtüştüğü ortaya çıkmaktadır. Bu durumu Ernaux'nun kendisi de

kabul etmektedir. Ernaux, Bourdieu'nün eserlerini okuduktan sonra, romanlarında kişilerinin bireysel bilinçleriyle toplumsal konumları arasındaki çatışmalı durum ile sınıfsal aidiyetin kişilerin tutum ve davranışlarına yansımaları görüşünün Bourdieu'nün kuramıyla doğrulandığını belirtmektedir. Bouchy, Ernaux'nun bir röportajından şu alıntıyı nakletmektedir: “*Bourdieu'nün metinleri benim için yazma tarzımı sürdürmemde, daha doğrusu toplumsal planda yaşanan içte tepmeleri dile getirmede teşvik edici olmuştur* (Bouchy: 41) Gerçekten de, doğrudan toplumsal yapının özelliklerinden kaynaklanan nedenlerle kişiler arasında ortaya çıkan çelişki ve çatışmaların arka planları, roman içinde Ernaux'ya, otobiyografik bir bakışın ötesinde güçlü bir sosyolojik temellendirme olanağı sunmaktadır. Bu yolla, egemen sınıfların kendi kültür ve yaşama normlarını, daha alt sınıflara dayatması ya da alt sınıfların kendi “toplumsal ve kültürel az gelişmişliği”ni bir tür “aşağılık kompleksi” içinde “üst sınıf kültürü”ne özenerek dengelemeye çalışması dikkat çekicidir.

Bourdieu “toplum- birey ilişkisi”ni Pascal'ın şu cümlesiyle vermektedir: “*Dünya beni kaplıyor, ama ben onu anlıyorum*”. Açıklamasına şöyle devam ediyor Bourdieu:

Dünya beni kaplıyor ve bir nokta gibi beni yok ediyor; ben dünyanın bir şeyiyim. Bir beden olarak varım. Bir konumum var, tarihim var, belirliyim. ... Ve dünyayı anlıyorum, yani onun hakkında zihinsel temsillerim var ve bu dünyada işgal ettiğim konuma (une place) indirgenemem... İnsan bir şey; yani onu düşünebiliriz, ölçebiliriz, sayabiliriz, özelliklerini sayabiliriz, yani kaç kitabı kaç arabası olduğunu sayabiliriz. Ancak, öte yandan, bu şeylerle kendini temsil etmesi de nesnelliğin bir parçası. Her birimizin bir bakış açısı var. Bu bakış açısı bir toplumsal uzam içinde yer (la place) alıyor ve bulunduğu toplumsal uzam noktasından toplumsal uzamı görüyor. (Bourdieu; Chartier: 51)

Tıpkı, Bourdieu'nün “bireysel” yapının, kimliğin toplumsal olan içindeki yeriyle ilgili değerlendirmesi gibi, Ernaux da ailesinin oluşturduğu bir anlamda toplumsal yapı içinde kendine ait bir dünya görüşü ortaya koyuyor ve bu pencereden topluma, toplumsal ve kurumsal ilişkilere bakıyor. Romanında, “bireyin” bu yapı içindeki yerinin sadece “işgal ettiği bir yer”e (la place) indirgenmişinin tespitini yapıyor sıklıkla. Örneğin, babasının cenazesine gelmeyen üst sınıf insanlardan bahsederken, “*Gayet tabii, babamın sağlığında görüştüğü “kaymak tabakadan” şahsiyetlerden hiçbiri zahmet etmemişti. (Babam: 14)* ya da büyük babasının oğlunu kendi yerine yerleştirmek istemesi gibi: “*Büyük babam onu okuldan alıp kendi çalıştığı çiftliğe yerleştirdi (Babam:26)* ya da “kafe”de babasının yerini muhafaza etmeye çalışması gibi: “*İçmezdi. Mevkiini doldurmaya çalışıyordu.*” (Babam: 32) Ve yine babasının bir kompartımanda yanlılıkla birinci sınıfa ayrılmış bir yere oturduğundaki yerinin değiştirileceği korkusunu taşıması gibi: “*Uygunsuz davranma, utanma korkusu*” (Babam: 53). Örneklerde de görüldüğü gibi, “yer” (“la place”) roman içinde

“stratejik” bir önem ve değer taşımaktadır. Kişilerle, -özellikle de babayla-, ilgili olarak, içinde buldukları “yer”e ilişkin her türlü değişiklik ya da alt ve üst sınıflar arasındaki bir aradalık ciddi bir korku ve endişeye yol açmaktadır. Roman içinden verilen bir başka örnek de, Bourdieu’nün bazı meslek gruplarının daha yüksek bir sınıfa ait olduğu düşüncesini vurgular tarzıdır. Ona göre, patronlar, serbest meslek sahipleri ve üniversite profesörleri gibi yüksek bir gelire sahip olanlar, genel olarak, vasıfsız işçiler gibi gelir konusunda en yoksul olanlarla karşıt konumdadır. (Bourdieu; *Pratik Nedenler*; 20) “ *Doktor ya da yüksek mevkiden birisi*” (*Babam* :44) cümlesi de benzer bir kaygıyı ortaya koyar. Bourdieu’nün de üzerinde durduğu konu, kişilerin buldukları ortam içinde sadece işgal ettikleri yere ve konuma göre değerlendirilmesidir. Ernaux ise, toplumdaki kişilerin görüş eksikliklerini, varoluşlarını sadece var oldukları yere göre algıladıklarını ve nesnel bir bakış açısı geliştirmediklerini ortaya koymaktadır. Bu anlamda, Ernaux’nun, içinde bulunduğu toplumsal uzamdan hareketle kendi bakış açısını sergilediği söylenebilir.

Annie Ernaux’nun yaşadığı çevrede “yer” kavramı öylesine güçlüdür ki, kişiler, içinde buldukları toplumsal statülere, “yerler”e göre değerlendirilmektedir. Babasının yaşamını anlatmaya yönelik yazılmış bu romanda da, kitabına, babasının adını veya soyadını vermek yerine “*La Place*” adını vermesi, onun toplumsal sınıf içindeki yerinin vurgulanması, “yer”in bir anlamda kişinin önüne geçtiğinin kanıtıdır. Bu bağlamda, romanın Türkçeye “*Babam*” diye çevrilmiş olması yazarın kitabına vermek istediği derin anlamın kaybolmasına yol açtığı söylenebilir.

Habitus ve Alan

Bourdieu’nün “habitus ve alan” kavramı Ernaux’nun romanındaki birey toplum ilişkisine ve kişiyi toplumsal düzeyde var eden öğelerin sosyolojik ve tarihsel düzeydeki temellerine ışık tutmaktadır. Bourdieu “habitus ve alan”ı şöyle açıklıyor:

Karşılaştığımız habitus kavramı bize çok önemli bir şey söylüyor: toplumsal “özneler” anlık akıllar değildir. Bir başka deyişle, bir kişinin yapacağı şeyi anlamak için harekete geçiren şeyi (stimulus) bilmek yetmez; en merkezde yatınlıklar sistemi vardır. Yani bilkuvve var olan ve belli bir duruma bağlı olarak görünür hale gelen şeyler bulunur. İşte, kabaca böyle. Son derece karmaşık bir tartışma, ancak habitus kavramının birçok meziyeti var. Eyleyicilerin bir geçmişleri olduğu, bireysel bir tarihin ürünü ve belli bir ortama bağlı bir eğitimi olduğunu, bunun yanı sıra aynı zamanda da kolektif bir tarihin ürünü olduklarını ve özellikle de düşünce kategorileri, anlayış kategorileri, algı şemaları, değerler sistemi vs. toplumsal yapılar bütünüünün ürünü olduklarını hatırlatdığı için önemli bir kavramdır. (Bourdieu, Chartier: 62)

Kendini arama yolculuğunda olan Annie Ernaux da, kişiyi oluşturan bu öğelerin peşindedir romanında. Üç kuşak üzerinden anlatır yaşam öyküsünü. Bu kişilerin

yaşam biçimini ve düşünce yapılarını bütün çıplaklığıyla ortaya koyar. Kolektif bir tarihin ürünü olduklarını hem Birinci Dünya Savaşı'na, hem de İkinci Dünya Savaşı'na göndermelerde bulunarak yapar. “*Birinci Dünya Savaşı'nda, çiftliklerde sadece babam gibi gençler ve yaşlılar kalmıştı.*” (Babam: 23). Yaklaşık dört sayfa boyunca İkinci Dünya Savaşı dönemini anlatır ve 1942 yılını korku, açlık ve soğukla özdeşleştirir: “*50’li yılların ortalarına kadar, bütün bayram ve Noel yemeklerinde, hep bir ağızdan o dönemin efsanesi anlatılırdı, durmadan korku, açlık, 1942 kışının soğuğu konularına gelinirdi*” (Babam: 35). Ernaux, tarihsel süreç içinde kişilerin yaşadığı bütün yaşam zorluklarını tarihe tanıklık eden biri gibi anlatmaktadır. Ernaux'nun kendisi de, bütün bu zorlu savaş süreçlerinden geçmiş kuşakların toplumsal ve kültürel planda bir uzantısıdır. Bourdieu'ye göre kişi sadece bireysel ve toplumsal bir tarihin uzantısı değildir; aynı zamanda kültürel etkenlerin de oluşturduğu bir parçadır. Bu açıdan da yazar ve kuramcının yaklaşımlarındaki koşutluk dikkat çekicidir.

“Bourdieu'nün “habitus” kavramı, insanların belirli kültürler ve veya alt kültürler içinde yaşamaları sonucunda zihinlerinde oluşan temel bilgi stokunu anlatır. Bu yüzden, işçi sınıfı kökenli biri kendi davranışı içinde bu çevrenin etkisini taşıyacaktır (Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu derlemesi: 363). Örneğin işçinin yediği şey, özellikle de yemek yeme biçimi, yaptığı spor ve onu yapma biçimi sanayici bir patronunkinden farklıdır (Bourdieu: *Pratik Nedenler*: 21) ;

Yemek yerken sadece Opinel marka çakımsı kullanırdı. Ekmeği küçük küçük lokmalar halinde keser, yemeğini suyuna banmak, peynir ya da ete saplamak üzere tabağın yanına koyardı. Tabağımda yemek bıraktığımı görmek onu müthiş kederlendirirdi. Onun tabağını ise yıkamadan kaldırabilirdiniz neredeyse...50’li yılların sonlarına kadar sabahları çorba içti, sonra çekine çekine sütlü kahveye geçti, sanki kadınsı bir zarafete kurban gidiyormuş gibi. Tıpkı çorba içermiş gibi, kaşık kaşık içine çekerek içerdi... Her zaman gömleği ve örme fanilasıyla uyurdu... Kışın, avluda, keyifle tükürür ve hapsizirdi. (Babam:49-50)

La Place'da, Bordieu'nün bu görüşü tam bir açıklıkla verilmiştir. Yazar köken olarak, sınıfsal aidiyet açısından işçi sınıfına; ancak, sınıfsal pozisyon açısından Orta sınıf ya da küçük burjuva sınıfına aittir. Ernaux, bu romanında, kişinin ait olduğu toplumsal sınıfın kültürünün, kişi davranışlarını, dünya görüşlerini, yaşam beklentilerini nasıl şekillendirdiği ortaya koyar. Özellikle bir baba ve kız olarak, farklı sınıflar dâhilindeki uzaklıkları aktarır okuruna: “*Hayatında bir müzeye adımını atmışlığı yoktu. Güzel bir bahçenin, çiçekli ağaçların, arı kovanlarının önünde dururdu... Sirk müziğini severdi, yani bir gözü tarlada, kayın ağaçlarında... mutlu görünürdü... Y'nin küçük burjuvasıyla görüşmeye başladığımda, önce zevklerim soruluyordu, jazz mı klasik müzik mi, Tati mi René Clair mi, başka bir dünyaya geçtiğimi anlatmaya bunlar*

yetiyordu.” (Babam:48) Baba-kızın yaşam zevkleri çok farklıdır; baba kırsal ve sıradan olandan zevk alırken, kızı daha modern olanın peşindedir. Ernaux bu farklı yaşam tarzı arzusunun toplumsal sınıftaki bir değişiklikle, hatta bir “dünya” değişikliğiyle dillendirir. Bordieu’nün de belirttiği gibi, kişiler ait oldukları kökenlerin ve çevrenin yaşam biçimini sergilemektedir. Aslında, Ernaux’nun annesinin babasına ilişkin söylediği kısacık bir cümlesi de bu durumu özetlemektedir. “*Annem: O bir toprak adamı daha ne yapmasını bekliyorsunuz ki*” (Babam:48) Ernaux, burada, taşralı bir kişinin belli davranışları sergileyeceğini ve bunun aksi bir davranış biçiminin söz konusu olamayacağını belirtmektedir. Gençliğinde, ailesiyle çatışma yaşayan Annie, okul yaşamıyla birlikte, onlardan daha farklı bir biçimde şekillenmektedir. “*Yavaşça küçük burjuva dünyasına doğru geçiyorum*”(Babam: 58) Ancak, varoluşu sadece toplumsal mevkiye bağlayan aile, kızlarının eğitiminin farkında bile olamayacak kadar kendi dünyalarına kapanmışlardır. Gerçekte, bu eğitim dünyasının kendi yaşamlarıyla hiçbir ilişkisi yoktur: “*Derslerin onun gözünde gündelik hayatla alakası yoktu.*” (Babam:60) Bourdieu’ye göre, ait olunan sınıf sadece yaşam biçimini değil, aynı zamanda kullanılan dili de belirliyor. Ernaux ‘nun ebeveynlerinin dili, taşra ağzı bunun tipik bir örneğidir:

Dedemle babaannemin bildiği tek dil taşra argosuydu. “Taşra ağzının renkliliği”ni ve halk arasında konuşulan Fransızca’ nın özgünlüğünü takdir edenler de vardır. Proust da Françoise’ın hatalarını ve kullandığı eski sözcükleri hayranlıkla altını çize çize not etmiyormuydu?... Babamın gözünde, taşra ağzı eski ve çirkin bir şey, düşüklük, aşağılık işaretiydi. Ondan kısmen kurtulduğu için gurur duyuyordu, her ne kadar Fransızcası iyi olmasa da, Fransızca’y’dı.” (Babam: 45)

Ernaux’nun ailesiyle ilgili yaşadığı dil çatışmalarının benzerini babası da kendi ailesiyle yaşamıştır ve o da taşra ağzından kurtularak sınıf atladığını düşünmüştür.

Chartier, Bourdieu’nün “*Sens pratique*” adlı yapıtından hareketle, dilin gelişimiyle ilgili şunları söylüyor. “*Bir şeylerin çok erken dönemlerde olup bittiği; dilin öğrenilmesinden ve de bilinçli ve kontrollü düşünme evresinden önce, ilk çocukluk döneminin toplumsal yapının bireylerin bedenine işleminde belirleyici olduğu düşüncesi hâkim*”. (Bourdieu, Chartier: 64) Bu noktada, Annie de okulda zorlanmaktadır: “*Mademki öğretmenim beni “bozum ediyordu”, daha sonraları ben de babamı bozum etmek istedim “geri iade etmek” ya da “yanlışlık hatası” diye bir şey yoktu. Şiddetli bir öfkeye kapıldı. Bir başka sefer: “Siz böyle durmadan bu kadar kötü konuşursanız, tabii beni sınıfta bozarlar!” Ağlıyordum. Mutsuz olmuştum. Anılarımda, dile dair her şey paradan çok daha fazla, kırgınlık ve acıklı hır gürlere iç içe*”dir. (Babam:46) Ernaux, burada dil sorunu üzerinden okul-aile çatışmasının ve bunun kendisinde doğurduğu derin huzursuzluğa dikkat çekmektedir. Savéan,

Eranux'nun yaşama dair pek çok doğru davranışın, örneğin yemek yerken ağızını kapatmak ya da burnunu gizlice temizlemek gibi, iyi bir eğitimle kazanıldığını; Ernaux'nun ailesinde gördüğü davranışların tam tersini yapmak istediğini söylerken, dile dair aile kazanımlarının bu kadar çabuk değişmediğini; Sürecin sancılı olduğunu, belki de yeni bir yabancı dil öğrenmenin bundan çok daha kolay olduğunu söylemektedir (Savéan: 107). Ernaux, yaşam zevklerini, yaşadığı toplumsal sınıfı ve dünya görüşünü, içinde taşıdığı büyük bir hırs ve özlemle çok rahat değiştirirken; dile dair alışkanlıklarını değiştirme konusunda izleri kolay silinemeyecek sıkıntı ve mutsuzluklar yaşamaktadır. Buradan da, dile ait kazanımların diğer alışkanlıklara oranla çok daha köklü bir biçimde zihinlere yerleştiği ve değiştirilmesinin zor olduğu ortaya çıkmaktadır. Aslında, yaşadığı tüm çelişki ve çatışmalara rağmen, Ernaux'nun amacı bütünüyle yargıladığı ailesinin sürdürdüğü yaşamdan daha farklı bir yaşam sürmek ve kendi sınıfından uzaklaşarak farklı bir sınıfa ait olmaktır.

Bourdieu'ye göre de, kişilerin ait oldukları sınıf onları farklı olmaya itebilir. Ernaux'nun işçi sınıfı içinde kalarak bir meslek icra etmek yerine, bir öğretmen bir akademisyen olması, bir küçük burjuva sınıfına girmesi gibi. Bourdieu bu konuda şöyle diyor:

Habitus bir kader değil, bana mal ettikleri gibi bir fatum değildir. Sürekli deneyime tabi tutulacak olan açık bir yatkınlıklar sistemidir ve de aynı şekilde deneyimlerle dönüşür. Düzelterek başlayayım; belli bir toplumsal konuma bağlı toplumsal kaderde bir olasılık var. Bir başka deyişle, deneyimler habitusu doğrular niteliktedir. İnsanların, habituslarını oluşturan deneyimlere uygun deneyimler olacaktır. Bir başka zorluğu göstereyim. Habitus bir bilkuvve sistemidir; belli bir duruma gönderme yaparak kendini gösterir. Bana mal ettiklerinin aksine, habitus belli bir durumla ilişkili olarak bir şey üretir. Bir yay gibidir, ancak bir tetikleyiciye ihtiyaç vardır. Ve habitus duruma göre zıt şeyler de yapabilir. (Bourdieu, Chartier : 66)

Burada, Bourdieu “habitus”u kişilerin dışında ve üstünde onlardan bağımsız bir olgu olarak görmemektedir. Ona göre, kişilerin belli bir “yatkınlık sistemi” vardır (ailenin toplumsal ve maddi koşulları, yaşam biçimi, dünya görüşü, vb) ; ancak, kişiler eğitim süreçleri sonucunda elde ettikleri kültürel ve bilişsel kazanımlarla içinden çıktıkları toplumsal yapının normlarından daha farklı bir dünya görüşü, yaşama ve düşünme biçimi edinebilmektedirler. Tıpkı Dugast-Porte'un toplumsal sınıftaki yükselişin örneği olarak gösterdiği Ernaux'nun (Dugast-Porte: 121) ailesinden kopup, kendisini tamamıyla okul hayatına ve kitaplara adanması gibi. Artık yargılama noktasına geldiği ailesiyle paylaşacak bir şeyi kalmamıştır. Ailesini anlaması ve hoşgörüsünü geliştirmesi için bir olgunlaşma süresine ihtiyaç duyacaktır. Bourdieu'nün deyişiyle “toplumsallaşmış biyolojik birey, bireyselleşmiş toplumsal olan” (Bourdieu, Chartier: 65) olgunluğuna gelmesi gerekmektedir. Charpentier, romanda, roman kişinin

bir yandan aldığı eğitimle belirli bir toplumsal yükselme arzusu içinde olduğunu, bir yandan da aileden edinilen mirasın izlerini taşıyan bir kültür uzlaşmazlığı içine düştüğünü belirtmektedir (Charpentier : 47) Geçen yıllarla birlikte, Ernaux bu çatışmalı durumun farkına açık bir biçimde varacaktır. Kendisiyle yapılan bir röportajda, ailesine karşı duyduğu utançla ilgili pişmanlığını şöyle dile getirmektedir: “Yaşamımdaki en büyük utanç ailemden duyduğum utanç. Ancak bunun sorumlusu ben değilim. Bu utancı yaratan bu haksız ve adaletsiz toplumdur.” (La Place:152) Aslında, bir noktada Annie Ernaux bu yolla ait olduğu toplumsal çevreyi tanımış oluyor, yani Bourdieu’nun tabiriyle “habitus”u tanıyor. Aksi takdirde getirilecek bir yargı kişileri hor görmekten, ötekileştirmekten başka bir noktaya varmayacaktır. Bourdieu bu durumu şöyle tanımlıyor:

Eğer habitusun ne olduğunu çok iyi anlarsak; orta, sıradan, bayağı, küçük burjuvaziye mesafeli olan aristokratik habitusun, tam zıt durumlarda tam zıddını üretebileceğini anlarız. Bir başka deyişle; bir bakıma, durumu oluşturan habitus ile habitusu oluşturan durum. Son derece karmaşık bir ilişki bu; sahip olduğum habitusa göre aynı durumda bazı şeyleri görürüm ya da göremem. Ve bu şeyi görerek ya da görmeyerek, bir takım şeyler yapmak ya da yapmamak için habitusum tarafından harekete geçirilirim. (Bourdieu, Chartier :67)

Burada, bir tür sınıf- kültür çatışmasından söz edilebilir. Üst sınıftan bir kişi nasıl daha alt düzeydeki birini beğenmezse, alt sınıftan biri de üst sınıftan bir diğerine mesafeli yaklaşabilir. Örneğin, iyi eğitim almamış bir kişi eğitimi küçümseyebilir. Nitekim, eğitim seviyesi düşük düzeyde olan kişilerin “biz, hayat okulunu bitirdik” türünden söylemleri, bir anlamda örgün eğitimi küçümsemektedir. Bu örneğin tersi de mümkündür; yukardaki görüşü dile getiren kişiyle aynı toplumsal sınıf içinde yaşayan bir başkası da örgün eğitimin öneminin bilincinde olabilir; yani, Bourdieu deyimiyle bir takım şeyler yapmak için harekete geçmiş olur.

Bourdieu’nün sanata bakışı da toplumsal çözümlemesiyle uyumludur. Bu bağlamda, Ernaux’nun roman anlayışı ile, Bourdieu’nün Flaubert’in romanına bakışı arasında ilginç bir koşutluk kurmak mümkündür. Bourdieu, “sosyolojinin yaratıcısı, “romancılar arasında en sosyolog olan” olarak gördüğü Flaubert için şöyle demektedir: “Flaubert, salt biçimci arayış çabası, saf roman, tek derdi “hikâye anlatmak” olmayan roman uğruna, kendi toplumsal dünya deneyimini “açığa çıkarmayı”, kendi dönemindeki egemen sınıfı nesnelleştirmeye çalışan en iyi tarihi analizlerle boy ölçüşecek bir çalışma ortaya koydu.” (Bourdieu, Chartier :83). Annie Ernaux da, La Place’da biçimci bir yazar olarak ortaya çıkmıyor; amacı, aile bireylerini ve toplumsal çevrelerini gerçeğe en uygun biçimiyle anlatmaktır. Nitekim, o da Flaubert gibi, içinde yaşadığı dünyayı ele vermekte ve içinde yaşadığı toplumun ciddi bir sosyolojik ve tarihi araştırmasını yapmaktadır. Thumerel’in derlemesinde

de, Jacques Dubois, Ernaux'nun sınıf farklılıkları ve "habitus"u temel almasıyla eserine güçlü bir sosyolojik boyut kazandırdığını belirtmektedir (Thumerel: 153)

Boudieu'nün "auto-analyse" kavramına gelince; ona göre, bu eylemin amacı kişinin kendisiyle ilgili sosyolojik ve bilimsel gerçekliğe ulaşmasıdır. Biyografik yazım biçiminde, kişi kronolojik bir biçimde hayatını öykülerken, "auto-critique"de daha çok kendini var eden öğelerin peşine düşmektedir. Ernaux da romanında bir anlamda bunu yapıyor. Bu nedenle Ernaux'nun romanını biyografik bir roman olarak adlandıramıyoruz. Sonraki yıllarda, annesini anlattığı "La Femme" adlı romanında bu görüşü bizzat kendisi de doğruluyor. "Bu ne bir özyaşam öyküsü, ne de doğal olarak bir romandır. Olsa olsa edebiyat sosyoloji ve tarih arasında bir şeydir." (Une Femme :106)

Sonuç

Görünüşte, otobiyografik özellikleri ağır basan bir köylü ve işçi kökenli aile öyküsü üzerinden kurgulanan baba-kız ilişkisi, -bu ilişkinin tüm duygusal boyutları bir yana bırakılarak-, La Place'ta bir romancıdan çok bir sosyolog gözüyle, bir sosyolog dili, söylemi ve nesneliliğiyle ele alınmıştır. La Place, toplumsal yapının, düzenin, normların doğurduğu "utanç" ve "suçluluk duygusu" arasına sıkışmış bireysel bilinçlerin öyküsünü çağdaş bir dram boyutuna taşımaktadır. Bourdieu'nün "yapılar ve birey", "habitus ve alan" ilişkisini temel alan toplumsal savlarıyla uyumlu bir roman kurgusu yaratan Ernaux, toplumsal aidiyet ve kimlik çatışmasını ideolojik/siyasal planda indirgeyici bir sınıfsal ve ekonomik temele dayandırmak yerine, sınıflar arasındaki kültürel farklılıklar, yaşam biçimi ve dünya görüşü üzerinde odaklanmaktadır. Ait olduğu işçi sınıfının sınırlı olanaklarıyla toplumsal hayatta bir "yer" edinme uğraşı içindeki babasının varolma savaşımı, Ernaux'ya aynı zamanda toplumsal aidiyetin doğası ve farklı görünüşleri üzerinde düşünme olanağı verir. Babasıyla ilişkilerindeki çift görünümlü ve yer yer karşıtlık içeren bu durumun Ernaux'ya öğrettiği bir kuşak çatışması ya da bir kopuş değil, tüm çelişki ve karmaşasıyla bir "hayat dersi"dir.

KAYNAKÇA

1. Bouchy, Florence, *La Place* (1984), *La Honte* (1997), *Annie Ernaux*, Paris, Hatier, 2005.
2. Bourdieu Pierre, Wacquant Loïc J.D, *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, İletişim Yayınları 2003, İstanbul.
3. Bourdieu Pierre, *Pratik Nedenler*, İstanbul, Hil Yayınları, 2005.
4. Bourdieu Pierre (Derleme), *Ocak ve Zanaat*, (Derleyenler Güney Çeğin, Emrah Göker, Ümit Talıcan, İstanbul, İletişim Yayınları, 2007.
5. Bourdieu Pierre, Chartier Roger, *Sosyolog ve Tarihçi*, İstanbul, Açılım Kitap, 2014.

6. Charpentier, Isabelle, «*De corps à corps. Réceptions croisées d'Annie Ernaux*», Politix, n° 27, 1994, pp. 45-75.
7. Charpentier, Isabelle, «*«Quelque part entre la littérature, la sociologie et l'histoire...»*», COnTEXTES, n° 1, 2006.
8. Dugast-Portes, Francine, *Annie Ernaux*, Paris, Bordas, 2008
9. Ernaux, Annie, *La Place*, Paris, Editions Gallimard, Collection Folio, 1983.
10. Ernaux, Annie, *Une Femme*, Paris, éditions Gallimard, Collection Folio, 1987.
11. Ernaux, Annie, *Babam*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.
12. Savéan, Marie-France, *La Place et Une Femme d'Annie Ernaux*, Paris, Gallimard, 1994.
13. Thumerel, Fabrice, *Annie Ernaux, une oeuvre de l'entre deux*, Arras Cedex Artois Presses Université, 2004.